

A SZEDÉS ALAPJA.

Mindennél az alap a fő; ha ez helyesen van le-téve, ha belőle célirányosan kiindulni lehet, úgy a tovább haladás sikere biztosítva van. A helyes alap-megvetés, a célirányos kiindulás legyen tehát mindig szemünk előtt, annyival is inkább, mert e nélkül egész munkánk már csírájában elhibázott.

E szempontból kiindulva, azt hiszem, hogy leg-hasznosabban úgy szolgálom «Évkönyv»-ünket, ha a szedés alapjáról mondok el egyetmást; magukban véve egyszerűségeket, kicsiségeket, de melyeket be kell tartanunk, melyekre figyelemmel kell lennünk. S annyival is inkább határoztam el magamat ez egyszerűségek elmondására, mert «Évkönyv»-ünket tanulóink is nagy számban veszik, kötelességünk tehát, nekik is szolgálni valamivel.

A szedés alapja: az egyszerű sor, az a sor, melyet a tanuló a szekrényhez állva, legelőször alkot. Ha a sort magát vesszük, oly egyszerűséggel állunk szemben, melyről írni vajmi meddő. Ámde ha a sort alapjában taglaljuk, ha elmagyarázzuk, mennyi minden rejlik

abban az igénytelen sorban, be fogjuk látni, hogy ez mindennek az alapja. A ki tisztességes compress sort sem tud szedni, attól bizony egyebet hiába is várunk.

Nézzük tehát, miből áll e sor, mi kívántatik ahhoz, hogy ez hiba nélküli legyen.

Kívántatik először is: a szavak közti helyes beosztás. Ez pedig abból áll, hogy a hézag minden egyes szó között lehetőleg egyarányú legyen. Ne pedig, hogy egyik szó között két harmad, míg a másiknál csak egy. A spatium való arra, hogy itt-ott pótoljunk vele, s nem a harmad (Schliess). Vannak szedők, kik annyira lelkiismeretesek, hogy nyolczadokat raknak be pótlásul. Ez a legszebb eljárás, s habár nehézkesnek látszik, követésre méltó példa. Ámde az ily hajszálig menő pontossághoz csak kivételes esetben ragaszkodjunk, ha tudniillik megvan hozzá adva a kellő idő, illetve, ha a munka finomsága ezt megköveteli. Mert különben, ha ehhez mindig, minden alkalommal ragaszkodni akarunk, munkánk nem halad, s a szedő az avatatlan vagy sokat kívánó feljebbvaló által restnek tekintetik, ámbátor ez még mindig nem oly nagy bűn, mint a hanyagság.

Közönséges szedésnél elegendő, ha a negyedpetit spatiumot használjuk a sor telítésére. De ezzel is lehetőleg úgy járunk el, hogy szembeszökő ne legyen. Szembeszökőnek veszem, ha például egy «és», «a», «az» vagy bármely ily egy-két betűből álló szócska egyik felén egy spatiummal több van, mint a másik felén. A spatiumot először is lehetőleg a hosszabb szavak közé tegyük, s ha a szükség úgy kívánja, hogy a rövidebb szó mellé is kell tennünk, úgy annak mindkét oldalára arányosan tegyük.

Figyelnünk kell továbbá az elválasztásnál még arra is, hogy ha csak lehetséges, ne hagyjunk két betűt a sor végén; például: ki-tér, ámbár ez vég-szükség esetében megengedhető. Nem engedhető meg azonban semmi esetre sem a két betű átvitele, például: szekrény-re.

A harmadik tényezője még a sornak a kezdősorok behúzása s ezzel együtt a kimenetsor.

A behúzást a szélesség határozza meg. Egész 16 ciceróig elégséges, ha egy ciceróval húzunk be; 17—21-ig egy és fél cicero; 22—28-ig két cicero s így tovább.

A kimenetsor soha sem lehet rövidebb a kezdősor behúzásánál, illetve szükséges, hogy legalább ennek hézagát takarja. Ha a kimenetsor oly hosszú, hogy végén egy négyzetnél (Geviert) kevesebb pótló kell, úgy ezt nem hagyjuk ott, hanem beosztjuk a szavak közé.

Miután compress és ritkított szedést ismerünk, tehát a ritkításra használt térző is némileg a sorhoz tartozó.

A térző nem lehet mindig egy darab. Két-három darabot is kell egy-egy sor után vennünk. Vegyünk például kettőt: egy húsz cicero hosszút és egy két cicerósat, lévén szedésünk 22 cicero széles. Ez esetben ügyelnünk kell, nehogy a sorok egyik felén legyen a huszas, másik felén pedig a kettős, mert így a sort lazán tartja, s az a rész, a hol a kisebb térző van, ki is ęsik. Az ily összetett térzõt mindig váltakozva rakjuk. Vagy tegyük föl, hogy szedésünk 24 cicero széles, s nincs 24-es térzõnk, de van elég 12-ös. Igen ám, de 12-õt se szabad egymásután használni, mert

a szedés közepe szétnyílik, eltörik. Itt is tehát, ha egyébként nem tehetünk, szükséges, hogy körülbelül minden ötödik-hatodik sornál más hosszúságú tértőt vegyünk.

Im, ezek a kellékei, hogy sorunk hibátlan legyen. S most még pár kicsiségről.

A szedésben itt-amott látunk szavakat ritkítva. Ez hibás dolog, s az antiqua írásnál el is kerülhető, a mennyiben erre való a cursiv. Ne takarózzunk itt azzal, hogy a frakturszedésben is dívó a ritkítás. Ott szükséges, mert egyébként egyik-másik szót nem lehet feltüntetni, ha csak nem kövérebből, a mi pedig közönséges szedésben nem járja.

Nagyobb írásoknál, valamint az esetben is, ha kisebb írás mint önálló sor alkalmaztatik, megengedhető a spationirozás. Teszszük ezt current sornál azért, hogy a sor hosszabb legyen, verzál sornál pedig sokszor az egyenlősítés (egalizálás) végett.

Azonban itt sem szabad túlságig mennünk. A spationirozással mindig óvatosan járjunk el, illetve csak minél kevésbé használjuk e segédeszközt. A betűk közé tett hézag soha se legyen több a betű terjedelménél, inkább mindig kevesebb. A széles fajú írás némileg kívánja a spationirozást, míg a keskeny azt éppen nem tűri meg.

Az egyenlősítés (egalizálás) a spationirozás egyik neme, s csak annyiban különbözik a spationirozástól, hogy ezt nem mindig a sornak szükségszerű szélessége miatt teszszük, hanem teszszük azért, hogy a betűk egymástól arányos távolságra legyenek. Az egyenlősítés verzál-soroknál fordul elő. Vegyük például e nevet: VÁMOS ELEK. Nem-e szembeszökő itt a V és Á,

nemkülönben az L és E közötti hézag? * Így tehát nem hagyhatjuk, hanem spationirozzuk, és pedig oly módon, hogy a V és Á közötti hézagnak megfelelő spatiumot teszünk a többi betűk közé is. Az L és E közé valamivel kevesebbet. Ez esetben így fog kinézni: VÁMOS ELEK. Ezen eljárás körülbelül egyenlő a spationirozással, oly különbséggel, hogy míg a közönséges spationirozás alatt a minden betű közé teendő hézag értetik, itt pedig csak oda tettünk, hova szűk-ségeltetett. Ez tehát az egalizálásnak spationirozás útján való keresztülvitele. Előfordul azonban az az eset is, hogy ez eljárást nem követhetjük, mert az illető sor nem lehet oly széles. Ez esetben a V és Á össze-, illetve alá-vágásához kell folyamodnunk. E mód után így fog kinézni: VÁMOS ELEK. Ez esetben is azonban, hacsak lehetséges, tegyünk valamicskét az egyes betűk közé, míg az L és E közé semmit. Az alá-vágást azonban úgy végezzük, hogy az ily betűk egymáshoz ne tapadjanak. Vagyis, a mint az a mintán látható.

Még valamit a könyvek szedésénél, mely szintén compress dolog, előforduló registerről.

Az egalizálást bemutattam, mint betűegyenlítő, ez pedig a soregyenlítő.

Csekélység az egész, mindössze abból áll, hogy a compress között előforduló címeket, bizonyos mennyiségű sorra oszszuk be. Ha egy oldalon csak egy cím fordul elő, úgy a szedő csak oda teszi melléje

* Persze, kissé erőltetett, midőn azt ráfoglaljuk, hogy szembeszökő. De ily apró betűnél nem is tűnik úgy fel az arány; ha azonban nagyobb betűfajjal teszünk kísérletet, a mondottak igazságáról meg fogunk győződni.

mértékét és azt mondja : jó. Ezt azonban nem teheti, ha két vagy több czímsor avagy jegyzet fordul elő. Itt tehát vigyázni kell, hogy minden egyes cím, valamint a jegyzet is, bizonyos mennyiségű compress sor helyét foglalja el.

A register arra való, hogy a sorok a könyv nyitott lapjain egymással egyenlő vonalon álljanak, ne pedig lejjebb-följebb. Továbbá, hogy a túl, illetve hátoldalt képező sorokat is fedezze.

Határozott ellensége ennél fogva a register a szedő azon önkényének, hogy fattyú sor végett a kimenet-soroknál a rendesnél többet betehessen. Ha ily eset előfordul, szükséges, hogy a szedő vagy behozzon, vagy pedig kihajtson egy kimenetsort.

Ennyiből állanak, miket elmondani szükségesnek tartottam, s mik foglalkozásunknak bár elvont, igénytelen, de mégis megkívántató fontos kellékei, s midőn bevégezem cikkemet, kívánom, hogy a benne elmondottakra az olvasóknak minél ritkábban legyen szükségük.

Szeméthy Géza.